

[https:// doi.org/10.36273/2076-9555.2025.11\(352\).21-29](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.11(352).21-29)
УДК 930.25НАФ+025.177:]004.738.5]]:303.4](477)(045)

Леся Ковальська,
докторка історичних наук, професорка кафедри
документознавства та інформаційної діяльності
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій
dreamlife.lesya@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

Григорій Ковальський,
кандидат філософських наук, доцент,
в. о. директора Українського науково-дослідного
інституту архівної справи та документознавства
g.kovalsky.undiasd@arch.gov.ua
<https://orcid.org/0000-0002-3352-4754>

Організація архівного зберігання аудіовізуальних документних ресурсів: чинник соціокомунікаційних технологій*

Специфіці документальної організації та змістовому наповненню Національного архівного фонду найповніше відповідає його офіційне визначення у ЗУ "Про Національний архівний фонд та архівні установи": "...це сукупність архівних документів, незалежно від їх виду, місця створення і форми власності на них, що зберігаються на території України, відображають історію духовного і матеріального життя її народу та інших народів, мають наукову, історико-культурну цінність..." [10]. Згідно зі ст. 1 закону, НАФ є частиною національної та світової культурної спадщини, інформаційним ресурсом, що перебуває під охороною держави й слугує для забезпечення інформаційних потреб громадян і держави.

Національний архівний фонд, на думку документознавця С. Кулешова, становить зібрання не просто цінних, а саме архівних документів, цінність яких визначають відповідно до законодавства України із застосуванням архівознавчих підходів і методик [5]. Така позиція дає змогу чітко розмежовувати поняття "архівний документ" і "документ НАФ", визначати їх правовий статус, кордони та забезпечувати належну адаптацію положень цивільного законодавства до специфіки архівних правовідносин. Відбір документів до складу НАФ здійснюють на основі їх суспільної, історичної та культурної цінності, котру визначають за низкою критеріїв: походження, зміст, зовнішні ознаки й інформаційна унікальність. Особливої ваги набуває здатність документа віддзеркалювати діяльність фізичних чи юридичних осіб, не дублюючи інформацію, наведену в інших джерелах. Задля вдосконалення аксіологічного підходу до формування НАФ доцільним є його осмислення як об'єкта культурної цінності, що надає перспективи для розроблення цілісної теорії вартості архівних документів у межах документознавства й архівознавства.

Національний архівний фонд становить складну ієрархічну систему, що складається з взаємопов'язаних підсистем, структурованих за принципами організації, класифікації та походження документів. Організація НАФ відбувається на трьох рівнях: міжархівному (розподіл документальних комплексів між установами); архівному (формування цілісних фондів і нефондових утворень); на рівні окремого архівного фонду або документного комплексу, у межах якого відбувається групування, формування і систематизація справ. Наукова класифікація документів є центральним елементом цієї організації, забезпечуючи цілісність, логічну послідовність і зручність використання архівних матеріалів. Такий підхід узгоджується з основоположним поняттям "архівний фонд", що об'єднує документи за спільним походженням [4, с. 46].

Архівний фонд є базовим поняттям архівознавства, що поєднує функції структурної, класифікаційної та облікової одиниці НАФ. Він вирізняється цілісністю й узагальненим змістом, що забезпечує системність у збереженні та використанні документів [13]. Історичний розвиток цього поняття дає змогу виокремити три типи фондів: офіційного, особового та змішаного походження. Організація документів відповідно до цих типів забезпечує систематизацію, облік і збереження національної документальної спадщини [4, с. 22].

Поповнення Національного архівного фонду здійснюють через внесення документованої інформації, що пройшла експертизу цінності та відповідає встановленим критеріям. Як зауважує С. Кулешов, документ слід розуміти як матеріальний об'єкт, котрий містить зафіксовану інформацію, призначену для передавання й використання, що визначає його як головне джерело інформації та засіб соціальної комунікації, а також базове поняття для багатьох наукових дисциплін [5].

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2025. № 10. С. 45—47.

Порядок організації аудіовізуальних документів в архівній установі спрямовано на забезпечення їх збереження, упорядкування та удосконалення для користувачів. Він ґрунтується на принципах фондової та нефондової класифікації, що дає змогу враховувати походження та змістове наповнення матеріалів. Специфіка аудіовізуальних документів (тип носія, технічні характеристики, поєднання візуального й звукового рядів) потребує застосування спеціалізованих методик зберігання, опису та опрацювання. Упровадження цифрових технологій і використання метаданих значно підвищує ефективність пошуку, довготривале зберігання та зручність доступу до цих ресурсів. Це забезпечує оперативне надання унікальної документованої інформації для різноманітних потреб та ініціатив [6]. Окрім того, в Основних правилах роботи державних архівів України організацію документів НАФ визначено "як комплекс організаційно-правових, науково-методичних і технологічних рішень та заходів, спрямованих на визначення структури НАФ, профілю і мережі архівних установ, формування ієрархічно пов'язаних документальних комплексів на усіх структурних рівнях НАФ з метою збереження їх цілісності та підвищення ефективності систем інтелектуального доступу до них" [1].

Вимоги до забезпечення зберігання документів архіву базуються на принципі неподільності архівних фондів і поширюється на всі матеріали, що зберігаються в архіві, незалежно від їх належності до НАФ. Процес передбачає створення багаторівневої ієрархії документів, що забезпечує збереження їх інформаційної цілісності. Це інтелектуально-технологічний цикл, метою якого є збереження не лише фізичного стану, а й змістової повноти документів. Такий підхід сприяє створенню системи ефективного управління великими інформаційними масивами, що є основою національної інформаційної бази. Організація документів НАФ ґрунтується на системному підході, що охоплює повний цикл опрацювання й зберігання документів. Фізичне збереження передбачає захист носіїв інформації, а інформаційне гарантує достовірність і повноту документів. Ці процеси потребують упровадження сучасних технологій і дотримання стандартів архівної роботи [13].

Правові аспекти фондової та нефондової організації документів НАФ регулює законодавство України, що визначає порядок зберігання та обліку архівних документно-інформаційних ресурсів. Ці поняття стосуються способів упорядкування документів у межах архівної, бібліотечної чи інформаційної діяльності. Обидва підходи за-

безпечують збереження й доступність документних ресурсів для суспільного користування.

Фондова організація передбачає упорядкування документів за принципом належності до конкретного фонду, тобто зібрання документів, які походять від одного джерела (особи, установи, організації). До характерних рис фондової організації належать такі: документи зберігаються в межах одного фонду (наприклад, фонд кіностудії, фонд письменника, фонд організації); використовується принцип походження (принцип провенансу) — документи не змішуються з іншими, навіть якщо тематика подібна. Фондову організацію зберігання документів часто застосовують в архівах, окрім того, такий підхід забезпечує контекст створення документів. Як приклад наведемо всі аудіозаписи, створені громадською організацією під час подій Майдану, котрі зберігаються у фонді цієї організації з відповідним описом.

Нефондова організація — це упорядкування документів за тематичним, видовим, проблемним, жанровим чи хронологічним принципом, незалежно від походження. Цей підхід застосовують для забезпечення швидкого доступу до документів, які мають спільну тематику чи цільове призначення. Характерні риси: документи можуть бути зібрані з різних джерел, але об'єднані спільною темою, проблематикою, типом носія тощо. Нefonдову організацію зберігання часто використовують у бібліотеках, медiateках, музеях, електронних архівах. Такий підхід є зручним для пошуку за змістом або темою. Для прикладу, це всі відео про екологічні ініціативи в Україні (незалежно від автора), зібрані в тематичну колекцію "Екологія" на онлайн-платформі.

Характеристики фондового та нефондового підходів до організації зберігання документів згруповано в табл. 1.

Нефондова організація аудіовізуальних документально-інформаційних ресурсів є оптимальною, оскільки забезпечує оперативний доступ до інформації за змістовими, жанровими, тематичними та проблемно-хронологічними ознаками, що важливо для ефективного використання аудіовізуального контенту в умовах цифрового середовища. Для аудіовізуальних документів така система є зручною, адже дає змогу зосередитися на змісті, а не на походженні матеріалів.

Цей підхід уможливорює поєднання ресурсів із різних джерел у межах єдиної тематичної колекції чи інформаційного масиву. Можливе спрощення пошуку за ключовими ознаками (тема, подія, місце, жанр тощо), що є зручним для користувачів. У межах такого

підходу можна формувати віртуальні добірки та цифрові архіви чи бібліотеки на основі змісту, а не походження, враховуючи сучасні

потреби інформаційного суспільства, орієнтованого на змістову, а не формальну організацію знань.

Таблиця 1

Організація зберігання архівних аудіовізуальних документів

Критерій	Фондова організація	Нефондова організація
Принцип організації	Походження (автор, джерело)	Тематика, жанр, проблема
Основна сфера застосування	Архіви	Бібліотеки, електронні колекції, архів аудіовізуальних документів
Цілісність	Зберігає контекст створення	Забезпечує зручність пошуку
Приклади	Фонд міністерства, фонд особи	Тематична збірка відео

З огляду на особливості аудіовізуальних ресурсів (великий обсяг, мультимедійність, різnorodність походження) нефондова організація стає більш гнучким і функціональним інструментом в умовах електронного архівування, цифрових платформ і мережевих сховищ.

Водночас нефондова система має й певні недоліки, зокрема ризик втрати контексту створення документів. Для аудіовізуальних матеріалів, які часто є частиною більших комплексів даних, це може ускладнити розуміння їх оригінальної функції.

Цифрові технології відіграють важливу роль у нефондовій організації, допомагаючи створювати багатовимірні системи пошуку за ключовими словами, метаданими чи візуальними характеристиками.

Нефондову систему широко використовують у сучасних архівах завдяки її гнучкості та здатності відповідати різноманітним потребам користувачів. Вона особливо актуальна для великих аудіовізуальних колекцій, які потребують систематизації за змістом і форматом. Завдяки цьому підходу архіви можуть швидко реагувати на запити користувачів-дослідників і створювати тематичні добірки для різних цілей. Творчовиробнича діяльність спеціалізованих організацій зумовлює утворення значної кількості аудіовізуальних документно-інформаційних ресурсів, які за умови проходження експертизи цінності можуть бути внесені до НАФ та організовані для зберігання відповідно до правил комплектування архіву [6]. Нефондовий принцип організації документів НАФ передбачає збереження аудіовізуальних архівних ресурсів як окремих одиниць з урахуванням їх інформативної цінності.

Аудіовізуальні документально-інформаційні ресурси, створені в результаті документування творчовиробничої діяльності, можуть бути у формі кінодокументів, звукозаписів, фотографій і відео на різних носіях. Вони є частиною архівних фондів та обліковуються в документах фонду, але зберігаються за специфічними правилами нефондової організації. Українські архівісти

Л. Приходько та Т. Ємельянова вважають, що "за науковими ознаками нефондову організацію документів НАФ у межах архіву здійснюють у процесі класифікації документів подокументно за їх видами й різновидами, з урахуванням зовнішніх ознак, носія інформації та форми її організації, жанрових особливостей тощо" [4, с. 170].

Організація документів за нефондовою системою базується на науковій класифікації, що дає змогу створити логічну ієрархію для зберігання й пошуку інформації. Основною класифікаційною одиницею є окремий документ чи його частина, яка має самостійне значення. Обліковими одиницями нефондового комплексу є одиниця обліку та одиниця зберігання.

Аудіовізуальні документи вироблені на кіностудії чи телевізійному каналі фондоутворювачі організують за принципом нефондової організації та зберігають у спеціалізованих архівах установи. Класифікацію проводять з урахуванням основної діяльності організацій, які їх створюють. Тематичний і хронологічний підходи допомагають систематизувати матеріали в межах нефондового комплексу, що забезпечує структуроване збереження та доступність аудіовізуальної інформації.

Класифікацію документів проводять на етапі підготовки до передавання в архів та під час науково-технічного опрацювання. Документи розподіляють за видами: кінодокументи, відеодокументи, фотодокументи та фонодокументи, що спрощує роботу з ними й на етапі опрацювання, й у процесі подальшого використання [4, с. 171].

Кінодокументи систематизують за різними критеріями. Зокрема, за формою організації інформації вирізняють фільми, спецвипуски, кіножурнали, окремі кіно- і телесюжети, кінонариси та кінолітописи. За жанровими особливостями документи класифікують як хронікально-документальні, науково-популярні, навчальні, художньо-публіцистичні, художні, анімаційні чи рекламні [4, с. 171]. Одиниця обліку кінодокументів складається з одного або кількох елементів, що

формують комплект: фільм, кіножурнал, сюжет чи інший матеріал. Такий підхід забезпечує структурованість і зручність у роботі з архівами. Схожі системи організації застосовують до інших видів аудіовізуальних документів, враховуючи їх матеріальний носій.

У межах комплектування тематичного комплексу про події російсько-української війни систематизацію відеодокументів здійснюють за різними критеріями. За формами організації інформації вирізняють відеофільми, відеопрограми, відеосюжети й робочі відеоматеріали. Жанрова класифікація охоплює хронікально-документальні, науково-популярні, навчальні, художньо-публіцистичні, художні, анімаційні роботи та рекламні (соціальні) ролики. Крім того, відеодокументи систематизують за способом запису: магнітні чи цифрові [4].

У середині видів відеодокументів враховують формат запису: Betacam SP, S-VHS, VHS, AVI, Matroska та інші. Ще одним важливим критерієм є носій інформації: відеокасети, компакт-диски чи інші цифрові носії. За одиницю зберігання беруть фізично відокремлений носій чи файл із записом зображувальної та звукової інформації. У процесі систематизації відеодокументи групують за форматами запису, що закріплюють відповідними описами. Подальше групування в межах опису базується на хронологічно-номінально-жанровій схемі (випуски новин й аналітичних програм упорядковують за датами виходу, а відеофільми та сюжети — за алфавітом назв).

Така багаторівнева схема надає можливість чітко структурувати відеодокументи для зручності зберігання та використання. Кожен елемент систематизації сприяє збереженню цілісності та швидкому пошуку інформації. Цей підхід враховує специфіку носіїв і формату відеодокументів, забезпечуючи їх тривалу доступність та умови для ефективного використання в науковій, освітній і культурній сферах [12].

У межах зібраного візуального тематичного комплексу систематизують фотодокументи. За формою організації інформації вирізняють окремі фотодокументи, фотонариси та фотоальбоми. Жанрова класифікація охоплює хронікальні знімки, портрети та пейзажі. За зовнішніми ознаками документи поділяють на чорно-білі й кольорові [4]. За видами фотодокументи поділяють на негативи різних кольорів і розмірів, слайди (діапозитиви), позитиви (фотовідбитки), фотоальбоми, діафільми та цифрові зображення.

Характерною рисою ініціативного фотодокументування є переважання цифрового формату фотографій. Одиницею обліку або зберігання є

фізично відокремлений кадр (цифровий кадр, негатив, позитив, слайд), рулон діафільму чи фотоальбом. Фотодокументи одного виду додатково групують за хронологічними, тематичними чи авторськими ознаками. Такий підхід забезпечує зручність в організації та пошуку матеріалів, сприяє збереженню структурованості й системності фотодокументів. У результаті формується база для ефективного використання архівів у науковій та культурній діяльності [13].

У тематичному комплексі фонодокументів про події російсько-української війни документально-інформаційні ресурси систематизують за кількома критеріями. За змістом і жанровими особливостями їх поділяють на записи подій громадсько-політичного та культурного життя, творів літератури й мистецтва, виступів, спогадів та інтерв'ю сучасників воєнної агресії РФ про Україну. Фонодокументи також класифікують за місцем запису: студійний, позастудійний чи трансляційний. Ще одним важливим критерієм є носій інформації: восковий валик, грамплатівка, магнітна плівка, компакт-диск чи цифровий носій [4]. Систематизація документів враховує тип звукозапису: фонографічний, грамофонний, шорнофонний, оптичний, магнітний чи цифровий. Одиницею обліку є частина або кілька одиниць зберігання, об'єднаних за тематичними чи авторськими ознаками, наприклад, записи про певну подію. Одиницею зберігання вважають фізично відокремлений носій, переважно цифрового формату. Цей підхід забезпечує структуроване збереження та зручність у роботі з фонодокументами.

У процесі систематизації документи групують за жанровими особливостями та назвами звукозаписів. У середині кожної групи аудіовізуальні документи впорядковують за зростанням виробничих номерів, присвоєних установами-виробниками. Така організація сприяє швидкому доступу до записів і збереженню їх цілісності.

Перевага цифрових носіїв аудіовізуальних документів над аналоговими зумовлює зміну вимог до систематизації, як-от урахування наявності / відсутності індивідуального носія. Для кожного виду таких документів укладають окремий опис, що передбачає групування заголовків за схожими ознаками, які застосовують до їхніх аналогових версій, що охоплює жанрові особливості, зміст і хронологію. Після систематизації кожному документу надають обліковий номер у валовому порядку. Такий підхід сприяє впорядкуванню та зручності в роботі з аудіовізуальними документами на цифрових носіях [11; 12].

Одиницею обліку чи зберігання цифрових відео-, фото- та фонодокументів без індивідуаль-

ного носія є файл або сукупність файлів, що формують цілісний програмно-інформаційний об'єкт. В організації таких документів враховують технологічні особливості опрацювання електронних даних і технічні можливості комп'ютерних систем архіву, що забезпечує належне збереження й доступ до документів у файлових сховищах. Важливим аспектом є інтеграція цих матеріалів у загальну систему архівування, що допомагає оптимізувати процеси зберігання та використання цифрових документів [4].

Присвоєння назв і визначення хронологічних меж аудіовізуальних документів здійснюють на основі супровідної текстової інформації. Датування є обов'язковою умовою, оскільки без чітко визначених дат документи втрачають наукову цінність. Це гарантує їх придатність до подальшого використання з дослідницькою чи культурною метою.

Попри налагоджену традиційну систему нефондової організації архівного зберігання аудіовізуальних документів, актуалізувалися певні проблеми та виклики функціональності нефондового підходу, як-от брак єдиних стандартів опису.

У межах архівної справи опис документів традиційно здійснюють за фондовим принципом, що передбачає застосування міжнародних і національних стандартів ISAD(G), ISAAR(CPF), EAD (Encoded Archival Description) та інших. Зазначені стандарти забезпечують збереження архівного контексту, зокрема інформації про фондоутворювача, структуру фонду, хронологію створення документів, проте в умовах нефондової організації аудіовізуальних ресурсів ці принципи часто не застосовують чи застосовують частково.

Аудіовізуальні документи нефондового походження (наприклад, аматорські відео, записи громадських акцій, свідчень) можуть описувати за довільною схемою, яка залежить від технічних можливостей чи суб'єктивних підходів укладача. Внаслідок цього виникає різноманіття в методах опису: одні архіви використовують бібліографічні модулі, інші — адаптовані бази даних чи опис, обмежений лише назвою файлу та стислою анотацією. Це ускладнює міжархівну взаємодію, створення спільних електронних каталогів, інтеграцію до національних і міжнародних систем довідкового апарату. Брак структурованих метаданих також негативно позначається на пошуку, ідентифікації та визначенні джерел походження документів. У тривалій перспективі ці чинники призводять до загрози втрати цінної інформації стосовно контексту створення документа, що суперечить фундаментальним засадам архівознавства.

Отже, архівна галузь потребує адаптації чинних стандартів до потреб нефондової організації аудіовізуальних ресурсів чи розроблення гнучкіших стандартів опису, які дають змогу забезпечити належний рівень науково-довідкового апарату.

Архівна справа традиційно надає великого значення питанням автентичності, цілісності й достовірності документів. Це є основою довіри до архівного документного ресурсу як джерела історичної, правової чи наукової інформації. В умовах нефондової організації аудіовізуальних документів ці характеристики значною мірою втрачають гарантії, оскільки матеріали збираються з різних джерел, часто без встановленого механізму верифікації.

Документи можуть надходити до архіву від або сторонніх осіб, або через онлайн-завантаження, або бути зібраними в польових умовах — без технічної фіксації дати, місця створення, імені автора. Для аудіовізуального контенту, насамперед цифрового, значно ускладнюється ідентифікація автентичності: файл може бути змонтований, змінений чи сфальсифікований без слідів втручання. Якщо паперовий документ має зовнішні ознаки автентичності (підписи, печатки, водяні знаки), цифровий аудіовізуальний об'єкт потребує складніших інструментів перевірки — цифрових підписів, метаданих, технічної експертизи.

Брак повної інформації про джерело документів також ускладнює їх достовірність. Архівіст, який працює з нефондовою колекцією, не може гарантувати, що документ не є підделкою, монтажем чи результатом маніпуляції. Це ставить під загрозу об'єктивність архівної інформації й може мати негативні наслідки для дослідницької, правової чи публічної діяльності.

Отже, в архівній галузі слід унормувати процедури фіксації джерел походження, цифрової автентифікації, експертизи достовірності та прозорості метаданих під час роботи з нефондовими аудіовізуальними ресурсами.

Архівні установи завжди діють у правовому полі, що регламентує обіг документів, зокрема в частині авторських прав. Однак постає багато проблем у цьому аспекті щодо нефондових аудіовізуальних документів. По-перше, факт надходження документа до архіву не гарантує, що установа має право на його зберігання, відтворення чи поширення, по-друге, частина таких документів може містити особисту інформацію чи зображення осіб без їх згоди, що порушує норми права на приватність [9].

Проблема також полягає в тому, що багато нефондових архівів створюють на громадських або волонтерських засадах, без укладання юри-

дично оформлених договорів з авторами чи правовласниками. Внаслідок цього архіви не можуть легітимно оприлюднювати контент, навіть якщо він має значну історико-культурну цінність. Це обмежує публічний доступ і суперечить демократичному принципу відкритості архівної інформації.

Водночас чинне законодавство часто не враховує специфіку нефондових ініціатив, які мають суспільне значення (наприклад, документування воєнних злочинів, правозахисної діяльності). У цьому разі постає потреба балансу між захистом авторських прав і правом суспільства на доступ до значущої інформації.

Вкрай важливо впроваджувати в архівній галузі механізми правового регулювання, зокрема укладання ліцензійних угод, застосування відкритих ліцензій (Creative Commons), розроблення типових положень про використання нефондових матеріалів. Ці заходи допоможуть захистити архіви й користувачів, а також забезпечити законний доступ до суспільно значущих документів.

У питанні використання соціокомунікаційних технологій в організації аудіовізуальних документних ресурсів ініціативного походження важливим є акцент на методології описування архівних документів. Новітні умови інформаційної співдії, виклики технологізації та запити користувача потребують адаптації традиційних архівних підходів до нових цифрових реалій і умов нефондового накопичення інформації.

Відхід від класичної фондової моделі в організації аудіовізуальних документів в архівах є виправданим в умовах активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і створення масового контенту. У контексті ініціативного походження документів, зокрема, цифрових відео-, фото-, аудіозаписів, зібраних громадськими ініціативами, журналістами, волонтерами, часто немає чітких ознак фондоутворювача. Отже, методологія опису має виходити не з принципу ієрархії фонду, а з контексту створення, тематичної, подієвої чи функціональної ознаки. Опис архівного документа доречно проводити на рівні окремого документа чи тематичного блоку, з фіксацією мінімального набору метаданих (дата, автор, обставини створення, контекст).

Застосування гнучких схем метаданих надасть можливість архівними установами активно взаємодіяти та відкрити користувачам доступ до здобуття інформації з будь-яких джерел. У методології описування важливе значення має використання адаптивних схем метаданих, які допомагають забезпечити сумісність між різними архівами й платформами. Найчастіше викорис-

товують Dublin Core — як універсальний стандарт для базового опису; PBCore / PREMIS / METS — у разі потреби технічної деталізації; EAD — для інтеграції в традиційні архівні структури. Вибір метаданих залежить від типу ресурсу, цільового користувача та формату представлення (веб, база даних, мультимедійна платформа).

У процесі описування варто брати до уваги методологію контекстуалізації. Документи ініціативного походження позбавлені офіційного архівного контексту. Методологія описування має компенсувати це через додаткове пояснення контексту виникнення документа (історичне, соціальне, конфліктне, культурне тло); опису зв'язків з іншими документами (аналогія до серії у фондовій структурі); фіксації джерела надходження, умов використання, потенційної автентичності. На практиці методологія описування передбачає відновлення контексту замість ієрархічної структури.

Оскільки архівна галузь націлена на користувача, то неодмінною умовою методологічних змін є врахування користувацького досвіду (UX). У цифрових архівах акцент методології зміщується на доступність, інтерфейс і пошукову зручність для кінцевого споживача інформації, тому під час описування використовують ключові слова, теги; категорії за темами, жанрами, подіями; мультимедійні розширення (трейлери, субтитри, короткі описи). Під час описування фокусуються не лише на збереженні, а й на ефективному використанні документа.

Важливим елементом формування методологічного підґрунтя є інтеграція етичних і правових компонентів. Методологія опису має передбачати фіксацію правового статусу документа, зокрема: права автора та умови публікації; згоду на використання персональних даних; попередження про чутливий контент. Слід враховувати норми відповідальності за розміщення документів у публічному просторі.

Оновлена методологія описування архівних документів ініціативного походження в умовах соціокомунікаційних технологій — це поєднання традицій архівної справи з інструментами цифрової гуманітаристики, орієнтованої на гнучкість, доступність, контекстуальність та етичну відповідальність.

Висновки. Соціокомунікаційні технології слугують важливим інструментом організації, збереження й поширення аудіовізуальних документних ресурсів ініціативного походження, які перебувають поза межами традиційної фондової архівної моделі. Вони надають нові можливості інтерактивної взаємодії з користувачами, опера-

тивного наповнення архівів і гнучких форм доступу до інформації. У цьому контексті змінюються методологічні засади описування документів: акцент переноситься з ієрархічної структури фонду на контекстуальний і тематичний підходи, що оптимально відповідає природі цифрових, нефондових матеріалів. Водночас застосування таких підходів супроводжується низкою викликів. Передусім йдеться про брак єдиних стандартів опису для нефондових аудіовізуальних документів, що ускладнює інтеграцію різних архівних систем і міжархівну взаємодію. Значною проблемою залишається автентичність і достовірність цифрових матеріалів, які нерідко надходять без перевірених джерел чи ознак

авторства. Відкритим є й питання правового регулювання, особливо якщо документи містять особисту інформацію чи створені без юридично оформленої згоди.

Перспективу подальших досліджень становлять питання розроблення гнучких, уніфікованих моделей метаданих для опису нефондових документів; удосконалення цифрових інструментів перевірки автентичності; формування типових правових механізмів передавання, зберігання та використання аудіовізуального контенту ініціативного походження. Особливу увагу слід приділити етичним аспектам, зокрема під час роботи з документами, пов'язаними з конфліктами, приватним життям чи правозахисною діяльністю.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Правил роботи архівних установ України : Наказ Міністерства юстиції України від 08.04.2013 № 656/5. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text>.
2. Звіт про роботу архівної установи та виконання плану розвитку архівної справи за 2024 рік. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління*. URL: <https://tsdavo.gov.ua/plany-ta-zvity/>.
3. Божук Л., Халецька Л. Ініціативне документування подій російсько-української війни (2022—2024 рр.) державними архівами України: підтримка та взаємодія з польськими партнерами. URL: <http://surl.li/mqxhcy>.
4. Теоретико-методичні основи організації Національного архівного фонду: методичний посібник / Укрдержархів. УНДІАСД. Л. Ф. Приходько (керівник теми), Т. О. Ємельянова. Київ, 2017. 194 с.
5. Кулешов С. Г. Документознавство: Історія. Теоретичні основи / Український держ. НДІ архівної справи та документознавства, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ : [б. в.], 2000. 162 с.
6. Ковальська Л. Документна комунікація користувачів архівної інформації. *Intercultural Communication*. 2019. Т. 1. Вип. 6. С. 231—248.
7. Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України : методичні рекомендації / [уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк, В. В. Скальський] ; Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Київ : [б. в.] 2023. 101 с.
8. Свідчення війни: від усної історії до національної документальної спадщини. *Україна модерна*. 02.05.2024. URL: <https://surl.li/tnyatb>.
9. Бойко В., Кулешов С. Зумовлені війною: про деякі новації в сучасному українському документознавстві та архівознавстві. *Архіви України*. 2023. № 1. С. 13—26. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2023.334.013>.
10. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 (зі змінами) № 3814-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>.
11. Архів війни: зібрати та зберегти. URL: <https://surl.li/jdghwb>.
12. Цифровий архів документів (публікацій, фото, відео) про російсько-українську війну. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*. URL: <https://library.korolenko.kharkov.com/arkhivuvannja-dokumentiv-pro-vijnu/>.
13. Приходько Л. Ф. Експертиза цінності аудіовізуальних документів : теоретичні засади, науково-методичні аспекти. *Архіви України*. 2017. № 3—4. С. 95—119.
14. Стратегія захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року. 30 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/677/7ff/a98/6777ffa9843e2801562533.pdf>.
15. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. 2-е вид. Київ : Знання, 2012. 320 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007853.
16. Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images. UNESCO. Belgrade, 1980. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-safeguarding-and-preservation-moving-images>.
17. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять : ДСТУ 2732:2004. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 31 с.
18. Інформація та документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять : ДСТУ 4419:2005. / розроб. А. Гончаренко [та ін.]. Уведено вперше ; чинний від 2006–07–01. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. III, 14 с. (Національний стандарт України).

19. Смельянова Т., Приходько Л., Січова О. Аудіовізуальні документи як складник Національного архівного фонду: поняття, теоретичні й прикладні аспекти організації, формування, збереження, доступу : монографія / відп. ред. : О. Січова ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства. Київ, 2024. 312 с.

Lesya Kovalska,
 Doctor of Historical Sciences,
 Professor of the Department of Document Studies
 and Information Activities State University of Information
 and Communication Technologies

Hryhoriy Kovalskiy,
 PhD of Philosophical Sciences,
 Associate Professor, Acting Director Ukrainian
 Research Institute of Archival and Document Studies

Organization of archival preservation of audiovisual documentary resources: the role of sociocommunicative technologies

The purpose of the article is to substantiate the importance of using sociocommunication technologies in the organization of audiovisual documentary resources of initiative origin. The methodological basis of the study is general scientific and special methods used in archival science, document studies and social communications. In the process of work, methods of scientific analysis and synthesis were used, which made it possible to identify the essence of initiative documentation as a source of audiovisual resources. A survey-analytical method was used to systematize the source base and modern experience in organizing audiovisual documents, as well as a classification method to determine the types of resources of initiative origin and approaches to their accounting, organization and use within socio-communication platforms. The scientific novelty of the study is determined by the trends of active implementation of socio-communication technologies in the practice of recording and documenting information and archiving audiovisual documents. The scientific novelty lies in clarifying the role of socio-communication technologies as a tool for organizing audiovisual documents of initiative origin, as well as in determining functional models of interaction between users, specialists and information institutions in the conditions of increasing digitalization of society. A conceptual combination of initiative documentation with socio-communication practice is proposed, which is considered as a new vector for the development of archival work in the digital era. An important task for archivists today is the analysis of the essence and features of initiative documentation as a source of audiovisual document formation, an established methodology for describing archival documents. For this purpose, the task was to reveal the features of the concept of audiovisual documentary resources of initiative origin and their role in the system of social memory. Terminological agreement will allow us to explore the potential of socio-communication technologies in the processes of collecting, organizing, storing and popularizing audiovisual documents. In general, in the process of archiving audiovisual documents, the main forms and tools of interaction between users and specialists through socio-communication platforms (websites, social networks, online archives, etc.) have been identified. The feasibility of integrating socio-communication technologies into the practice of archival and information institutions for working with documents of initiative origin has been separately substantiated. Conclusions. Further scientific reflections should be aimed at improving the methodology of archival storage of audiovisual documents, which takes into account technical digital realities. Archives should not only store, but also provide high-quality access to these documents, contributing to their integration into the global information and cultural space.

Keywords: documentary and information resources; audiovisual document; archival fund; digital transformations; methodology; description; socio-communication technologies

References

1. Pro zatverdzhennia Pravyl roboty arkhivnykh ustanov Ukrainy : Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08.04.2013 № 656/5. (2013). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text>.
2. *Zvit pro robotu arkhivnoi ustanovy ta vykonannya planu rozvytku arkhivnoi spravy za 2024 rik.* (n. d.). Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia. Available at: <https://tsdavo.gov.ua/plany-ta-zvity/>.
3. Bozhuk L. & Khaletska L. *Iniatsyivne dokumentuvannia podii rosiisko-ukrainskoi viiny (2022—2024 rr.) derzhavnymy arkhivamy Ukrainy: pidtrymka ta vzaiemodiia z polskymy partneramy.* (n. d.). Available at: <http://surl.li/mqxhey>.
4. *Teoretyko-metodychni osnovy orhanizatsii Natsionalnoho arkhivnoho fondu: metodychni posibnyk.* (2017). Kyiv.
5. Kuleshov S. H. (2000). *Dokumentoznavstvo: Istoriia. Teoretychni osnovy.* Kyiv: [b. v.].
6. Kovalska L. (2019). Dokumentna komunikatsiia korystuvachiv arkhivnoi informatsii. *Intercultural Communication*, 1 (6), pp. 231—248.
7. Didukh L. V., Kovtaniuk T. M. & Skalskyi V. V. [uklad.]. *Iniatsyivne dokumentuvannia podii shyrokomasshtabnoi zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy : metodychni rekomendatsii* (2023). Kyiv: [b. v.].
8. *Svidchennia viiny: vid usnoi istorii do natsionalnoi dokumentalnoi spadshchyny. Ukraina moderna.* (n. d.). 02.05.2024. Available at: <https://surl.li/tnyatb>.
9. Boiko V. & Kuleshov S. (2023). Zumovleni viinoiu: pro deiaki novatsii v suchasnomu ukrainskomu dokumentoznavstvi ta arkhivoznavstvi. *Arkhivy Ukrainy*, 1, pp. 13—26. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2023.334.013>.

10. *Pro Natsionalnyi arkhivnyi fond ta arkhivni ustanovy* : Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 (zi zminamy) № 3814-XII. (1993). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>.
11. *Arkhiv viiny: zibraty ta zberehty*. (n. d.). Available at: <https://surl.li/jdghwb>.
12. *Tsyfrovyyi arkhiv dokumentiv (publikatsii, foto, video) pro rosiisko-ukrainsku viinu. Kharkivska derzhavna naukova biblioteka im. V. H. Korolenka*. (n. d.). Available at: <https://library.korolenko.kharkov.com/arkhivuvannja-dokumentiv-pro-vijnu/>.
13. Prykhodko L. F. (2017). Ekspertyza tsinnosti audiovizualnykh dokumentiv : teoretychni zasady, naukovo-metodychni aspekty. *Arkhivy Ukrainy*, 3—4, pp. 95—119.
14. *Stratehiia zakhystu dokumentalnoi spadshchyny yak zaporuka zberezhennia natsionalnoi identychnosti ta derzhavnosti na period do 2027 roku*. (n. d.). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/67777ff/a98/6777ffa9843e2801562533.pdf>.
15. Shvetsova-Vodka H. M. (2012). *Dokumentoznavstvo: slovnyk-dovidnyk terminiv i poniat* : navch. posib. 2-e vyd. Kyiv: Znannia. Available at: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007853.
16. Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images (1980). *UNESCO*. Available at: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-safeguarding-and-preservation-moving-images>.
17. *Dilovodstvo yu arkhivna sprava. Terminy ta vyznachennia poniat* : DSTU 2732:2004. (2005). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy.
18. *Informatsiia ta dokumentatsiia. Dokumenty audiovizualni. Terminy ta vyznachennia poniat* : DSTU 4419:2005. (2006). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy.
19. Iemelianova T., Prykhodko L. & Sichova O. (2024). *Audiovizualni dokumenty yak skladnyk Natsionalnogo arkhivnogo fondu: poniattia, teoretychni yu prykladni aspekty orhanizatsii, formuvannia, zberezhennia, dostupu* : monohrafiia. Kyiv.

Надійшла до редакції 14.05.2025

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.11\(352\).29-34](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.11(352).29-34)
УДК 021.4:[004.774:[025.177/.178:78.071.1(477)Яні]](045)

Жанна Мина,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
НУ "Львівська політехніка"
zhanna.v.mina@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7954-5799>

Анна-Марія Равська,
бакалавриня кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
НУ "Львівська політехніка",
спеціальність "Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа"
anna-mariia.ravska.sk.2021@lpnu.ua

Збереження та популяризація аудіоархівної спадщини композитора Богдана-Юрія Янівського

Статтю присвячено проблемі збереження та популяризації аудіоархівної спадщини львівського композитора Б.-Ю. Янівського. Констатовано, що попри стрімкий розвиток вебтехнологій, галузь музичного мистецтва залишається недостатньо репрезентованою у цифровому просторі, а інформаційні ресурси часто характеризуються низьким рівнем структурованості та обмеженою доступністю для цільових аудиторій. Брак спеціалізованих сучасних інформаційних платформ ускладнює процес ознайомлення дослідників із мистецькою спадщиною Б.-Ю. Янівського.

Доведено доцільність створення вебресурсу для популяризації аудіоархівної спадщини композитора серед шанувальників музичного мистецтва. Підсумовано, що такий ресурс має слугувати не лише засобом промоції творчості Б.-Ю. Янівського серед студентства, викладачів і професійних дослідників, а й платформою для збереження й актуалізації маловідомих сторінок львівської музичної історії в умовах цифрової трансформації суспільства.

Ключові слова: Б.-Ю. Янівський; музичне мистецтво; аудіоплівки; аудіоархівна спадщина; популяризація; інтеграція; музичні твори; оцифрування

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій і глобальними цифровими транс- | формаціями, популяризація культурної спадщини потребує нових підходів до організації, зберігання й поширення інформації. Традиційні засоби